

HOLD AF UDEGÅENDE KVÆG I VINTERPERIODEN

Erfaringer fra seks kødkvægsproducenter

HOLD AF UDEGÅENDE KVÆG I VINTERPERIODEN
er udgivet af

SEGES P/S
Agro Food Park 15
8200 Aarhus N

+45 8740 5000
seges.dk

FORFATTERE

Camilla Vestergaard Kramer, SEGES Økologi
Birgit Ingvorsen, SEGES Økologi
Per Spleth, SEGES Kvæg

KORREKTUR

Linda Rosager Duve, SEGES Økologi

FOTOS

Camilla Vestergaard Kramer
med mindre andet fremgår af billedteksten

LAYOUT

Marianne Kalriis, SEGES

Denne publikation er finansieret af Kvægafgiftsfonden

Læs mere på landbrugsinfo.dk

August 2016

BESÆTNING 1 VED BLÅVAND

angus og galloway

SIDE 7

BESÆTNING 2 VED EBELTOFT

skovkvæg

SIDE 9

BESÆTNING 3 VED GIVE

skotsk højlandskvæg

SIDE 11

BESÆTNING 4 VED FARSE

angus

SIDE 14

BESÆTNING 5 VED LØGSTRUP

angus

SIDE 17

BESÆTNING 6 VED HØRNING

limousine

SIDE 21

FORORD

I dette katalog kan du læse om erfaringerne fra seks kødkvægsbedrifter, hvor dyrene går ude i vinterperioden uden adgang til stald. Bagerst i hæftet kan du finde eksempler på, hvordan et læskur kan udformes, placeringen af dette og retningslinjer for at have dyrene ude i vinterperioden.

Det er vigtigt, at man i god tid tager stilling til, hvordan dyrevelfærden kan sikres for udegående kvæg i vinterperioden. Det gælder alt fra etablering af et læskur, til fodringplan, frostsikring af drikkevandet, forberedelse af arealet omkring trafikerede steder (f.eks. omkring drikkekar) og planlægning af, hvilke arealer dyrene kan gå på og evt. flyttes til, hvis behovet opstår.

Det er vores håb, at kataloget kan give dig inspiration til, hvordan det er muligt at holde kødkvæg udenfor om vinteren, og vise eksempler på bedrifter både med og uden læskur.

Mange tak til landmændene på de seks kødkvægsbedrifter for at fortælle om deres gode erfaringer vedrørende udegående kvæg i vinterperioden, så dette katalog kunne blive udarbejdet.

*Camilla Vestergaard Kramer, SEGES Økologi
August 2016*

” *Det er vigtigt, at man i god tid tager stilling til, hvordan dyrevelfærden kan sikres for udegående kvæg i vinterperioden – med og uden læskur.*

SAMLET OVERSIGT

Erfaringer fra seks kødkvægsbedrifter om hold af udegående kvæg

- Dyrene er sjældent syge udenfor – sundheden er meget bedre end på stald.
- Huldet skal være i orden. Det er meget vigtigt, at dyrene er i god foderstand til at klare vinterforholdene
- Der skal være ekstra fokus på helt nyfødte kalve. De skal specielt have særbehandling ved vådt og koldt vejr (tørres, have ly, komme på stald).
- Dyrene søger ikke altid ly eller læ på trods af dårligt vejr.
- Dyr, som er vant til læskur/stald, vil oftere bruge det end naturligt ly og læ.
- Det er vigtigt, at læskuret er åbent, så dyrene tør gå derind.
- Flyt løbende foderhækkene rundt på arealet, så det ikke bliver for optrådt omkring dem. Sæt dem et sted, hvor vandet kan løbe af, f.eks. på en let skråning.
- Det er nødvendigt at sørge for at frostsikre dyrenes drikkevand.
- Forbered arealet omkring faste fodringssteder og drikkekar, så arealet ikke bliver optrådt.
- Dyrene opholder sig helst, hvor der bliver fodret; de vil kunne se udfodringsstedet også fra deres hvileareal. Derfor er det vigtigt at fodre der, hvor man gerne vil have, at dyrene er.
- Hvorvidt dyrene ødelægger skoven, hvis de har adgang til den, er der delte meninger om. Nogen vil gerne have, at der bliver tyndet lidt ud, andre mener ikke, at det gør noget videre ved træerne, at de gnaver lidt i dem, mens andre igen siger, at træerne ikke kan holde til det. Man kan evt. indhegne et mindre stykke af skoven, som de får lov til at være i.

BILLEDE 1: Dyrene skal være i god foderstand til at klare vinterforholdene.

BESÆTNING 1 VED BLÅVAND

angus og galloway

ERFARINGER FRA DENNE BESÆTNING

- Det er vigtigt med en stor/bred indgang til læskuret
- Sand kan lægges ud til at dræne arealet omkring læskuret
- Sæt hegn lige bagved læskuret, så regnvandet fra taget havner udenfor det areal, hvor dyrene går
- Nåleskov virker godt til læ og ly
- Frostsikring af drikkevand med flydebolde virker godt
- Foderhække flyttes rundt, så arealet ikke bliver optrådt
- Inddrag kommunen fra starten, hvis der skal bygges læskur

Besætningen består af 18 Angus- og 37 Gallowaykvæg, som er opdelt i to hold. Køer med kalve går på et areal med læskur og ungdyr og ældre dyr uden kalve på et skovareal uden læskur. Dyrene går ude i vinterperioden, da der førhen ofte har været problemer med, at dyrene blev syge, når de kom ind. Nu hvor de også er ude i vinterperioden, er de aldrig syge mere.

Læskur som falder ind i omgivelserne

Der er opsat et læskur på det areal, hvor køerne og kalvene går. Inden læskuret blev sat op, blev der fjernet 25 cm af jorden i dybden omkring og nedenunder læskuret. Det blev efterfølgende fyldt op med sand for at dræne arealet. Læskuret er placeret med åbningen mod vest, så det er skærmet mod vinden fra Ho bugt. Samtidig ligger åbningen tæt på en granskov, som giver yderligere læ.

Der er hegnet af bagved læskuret, hvor eventuelt regnvand fra læskuret løber af. Der er derfor ikke problemer med regnvand fra læskurets tag, da sandet dræner, og dyrene ikke går der.

Læskuret er lavet, så der kan tilføjes afskærmning i front i ydersektionerne, hvis det skulle blive hensigtsmæssigt, se billede 2. Erfaringen er dog, at specielt Galloway har behov for et helt åbent læskur i front, så der er plads til agonistisk adfærd, som landmanden synes er mere tydelig hos Galloway- end Anguskvæget.

Strøelsen består af flis nederst og hø med lysesiv ovenpå (fra egne arealer). Der strøs 4-5 gange i løbet af vinterperioden – og efter behov.

Landmandens erfaring er, at dyrene ikke bruger læskuret så meget, selvom det er vinter. Anguskvæget bruger dog læskuret mere end Galloway, og når det er rigtigt barskt vejr, bruger de det alle.

Arealet med læskuret er et § 3 areal (Naturbeskyttelseslovens § 3). Arealet må dog stadigvæk bruges, som før det blev et § 3 areal, så der kan bl.a. tilskudsfordres og sættes læskur op. Læskuret er bygget til at falde ind i de naturlige omgivelser og er godkendt af kommunen. Kommunen har været med i processen om at bygge læskuret fra starten, hvilket har været en god proces.

Læskuret er 28 m x 4 m med fast bagvæg, åbent fortil og med et mindre rum til bl.a. drikkevandsboring. Læskuret koster omkring 200.000 kr., men da de selv har bygget det, har det kostet 120.000 kr.

BILLEDE 2: Et åbent læskur giver dyrene mulighed for hurtigt at komme væk.

BESÆTNING 1 VED BLÅVAND

angus og galloway

BILLEDE 3: Findes der naturligt ly og læ, er der ikke behov for eller krav om læskur.

BILLEDE 4: Isoleret drikkekar med flydebold hos dyrene på skovarealet.

BILLEDE 5: Foderhække flyttes rundt efter behov.

Naturligt læ og ly i tæt granskov

Arealet i skoven er 5-6 ha. Det ligger i de gamle klitter, og det er derfor meget bakket. Kombineret med den tætte nåleskov gør det, at det altid er muligt for dyrene at finde læ og et tørt leje, se billede 3.

Kvæget er der for at holde den invasive art, Glasbladet Hæg (*Prunus Serotina*) nede. Det er specielt Galloway-kvæget gode til.

Foder og frostsikret drikkevand

Dyrene på skovarealet får drikkevand fra et isoleret kar med flydebold, se billede 4. Flydebolden og isoleringen sikrer, at dyrenes vand ikke fryser til. Specielt ungdirene er gode til at lære drikkekaret at kende. Det kræver lidt længere tilvænning for de ældre dyr.

På arealet med læskuret er der et rindende vandløb, hvor dyrene let kan gå ned og drikke. Hvis vandløbet fryser til, er der mulighed for frostsikring af drikkevand fra lokal boring direkte til læskuret, hvor der kan tilsluttes en benzinmotor til boringen, så vandet kan pumpes op.

Der fodres med wrapballer, som er lavet på eng-arealerne ud mod bugten. Det udfodres i foderhække, som flyttes, hvis jorden omkring bliver oprådt, se billede 5. Jordtypen er sandjord (både arealet med læskur og skov). Det drænes derfor nemt, og der er ikke problemer med kørsel og optrædning af arealet i vinterperioden.

BESÆTNING 2 VED EBELTOFT

skovkvæg

ERFARINGER FRA DENNE BESÆTNING

- Dyrene skal være i godt huld
- Forbered arealet omkring drikkevandsforsyning med et drænlag af grus og sand
- Frostsikring af drikkevand med flydebolde virker. Det er godt at frostsikre vandtilførslen med betonrør ned til 2 m dybde. Drikkekopper med el virker også ok
- Foderhække flyttes rundt, så arealet ikke bliver optrådt.

Besætningen er af racen skovkvæg, og der går 155 køer og 1. kalvskøer sammen på et areal, og 40 kvier på et andet areal. Herudover er der 40 heste og 220 moderfår. Nogle gange praktiseres der samgræsning mellem kvæg, heste og får afhængigt af, hvad der er behov for med hensyn til nedgræsning af forskellige planter og hensynstagen til dyrelivet på arealerne.

Kvier, som er født i foråret, sendes på kviehotel om vinteren. Således er det kun er 1½ årige kvier og ældre køer, som går ude om vinteren. Der er sæsonkælvning med kælvning i foråret (fra marts til maj). Køer og kælvkvier kommer derfor på stald fra midt februar med mulighed for at komme udenfor, hvilket de oftest vælger. Tyrekalve sælges videre til viderefedning på en anden bedrift i oktober hvert år.

Det er meget sjældent, at der er behov for dyrlæge, da dyrene holder sig raske udenfor.

Dyrene skal være i godt huld

Huldet er meget vigtigt at opretholde, dyrene skal se godt ud over vinterperioden. Dyrene har altid kløvergræsensilage i god kvalitet og mineraler frit tilgængeligt. Der fodres 2 gange om ugen i foderhække, som står ude på arealerne. Da det er sandjord, kan man godt køre rundt i traktor på arealerne og fodre/flytte foderhække, selvom det har regnet over en længere periode.

FOTO: INGE NAGSTRUP

BILLEDE 6: Tillidsfulde dyr, som kommer løbende, når landmanden viser sig. Gør det nemmere at observere dyrene, selvom de går på store arealer.

Der benyttes både kar med bolde samt elektriske drikkekopper, se billede 7. Til karrene er der nedenunder sat betonrør i forlængelse af hinanden udenom vandtilførslen, som dermed når ned i 1,5-2 meters dybde, hvor vandet er frostfrit. Vandet holdes på denne måde automatisk frostfrit over vinteren. Der er lagt grus og sand rundt om drikkevandskarrene, så der er mindre risiko for, at der bliver optrådt omkring dem, se billede 8.

Arealet er "all inclusive"

Dyrene går på et stort areal på samlet 1400 ha, som både er med skov, åbne arealer og bakker. Det er derfor altid muligt for dyrene at komme i ly og læ, hvis der skulle være behov for det.

BILLEDE 7: Drikkekop med el.

BILLEDE 8: Grus og sand rundt om drikkevandskarrene med bolde.

BESÆTNING 3 VED GIVE

skotsk højlandskvæg

ERFARINGER FRA DENNE BESÆTNING

- Sikring af arealet omkring drikkevandsforsyning og foderhække er vigtigt. Der bruges gummimåtter og sand
- En del af skoven er indhegnet som et ekstra tiltag for at opnå læ i de perioder, hvor der er behov for det
- Frostsikring af drikkevand med elektriske drikkekopper virker godt
- Foderhække flyttes rundt, så arealet ikke bliver optrådt
- Der strøs med halm på arealet, så dyrene har et tørt leje
- Rolige og tillidsfulde dyr er vigtigt, så de er nemme at håndtere
- Dyrene kan være hårde ved træerne i skoven
- Foderhække kan sættes på en skråning, så vandet dræner væk

Bedriften består af ialt 145 Skotsk Højlandskvæg (heraf 40 moderdyr). Dyrene er delt op på flere forskellige folde (7 stk. pt) og inddeles afhængig af, hvad der er behov for. Køer og de mindste kalve går tættest på ejendommen.

Bedriften har fokus på at få rolige og tillidsfulde dyr. Derfor bliver de bundet op og striglet en gang som kalve, og igen når de er et år. De er glade for at blive striglet, og de forbinder derfor håndtering med noget positivt. På bedriften er der både en mobil fangefold og en kreaturvogn med en lille fangefold, så det er nemt at håndtere og flytte dyrene. Landmanden går meget op i avlsarbejde og er flittig udstiller på dyrskuer. De dyr, som ikke er rolige, går ikke videre i avlsarbejdet.

Mindre areal strøs og indhegnes i skoven til læ og tørt leje

Arealet omkring ejendommen, hvor de mindste kalve og køerne går, er 23 ha. Der er ikke læskur på arealerne, men til gengæld er der arealer med skråninger og skov. På nogle arealer har dyrene kun adgang til skoven, hvis der opstår behov for det. Dog pointeres det, at dyrene ikke altid kan gå inde i skoven, da de vil ødelægge træerne, så det er kun muligt i kortere perioder. På et areal er der f.eks. indhegnet en mindre firkant ind i skoven, hvor der strøs med halm, som ekstra mulighed for læ til køer og kalve i vintermånederne. Dyrene, som går på arealer med træer, bruger ofte stammerne til at klø sig på.

Arealerne er med sandjord og drænes derfor nemt. Ved meget regn kan der dog være udfordringer med kørsel i marken med traktor i vinterperioden. I frostvejr strøs med halm på arealet, så dyrene har et blødt leje. Specielt kalvene synes at være glade for et lunt underlag at ligge på.

Mineraltildeling i et system, der virker til dyr med horn

Tyrekalvene har mulighed for at æde valset korn ad libitum i et kalveskul på marken. Mineraler er frit tilgængelige året rundt. Dyrene skal selv puffe et gummilåg op med hovedet for at komme til mineralerne, se billede 10 og 11. Specielt kalvene er hurtige

BILLEDE 9: Vintersituation omkring drikkekopperne. Området er tørt, selvom det er trafikeret.

BILLEDE 10 og 11: Dyrene skal puffe et gummilåg op med hovedet for at komme til mineralerne. Dette system virker godt til køerne med horn, som har svært ved at komme til en mineralblanding i en traditionel væltepeter.

til at lære, hvordan låget skubbes op. Gummilåget er specielt smart til dyr med horn, som ikke kan komme til mineralerne i f.eks. en væltepeter. I vinterperioden har nogle af dyrene dog vendt mineralbeholderen på hovedet, derfor bliver den fastmonteret på en gummemåtte, som dyrene står på, så den ikke kan vælte.

Undgå, at arealet bliver oprådt omkring drikkebrug og foderhække

Der er frostsikker drikkevandsforsyning med elektrisk opvarmede drikkekopper. For at undgå, at arealerne bliver oprådt, er der lagt gummimåtter ovenpå et lag af sand omkring drikkekopperne, som fungerer rigtig godt. Se hvordan pladsen ser ud under brug i vinterperioden på billede 9. Se selve etableringsfasen af gummimåtterne på billede 13 og 14.

Som noget nyt, har de i år forsøgt med gummimåtter direkte ovenpå jorden rundt om foderhækkene, se billede 12. Erfaringerne er indtil videre gode. Gummimåtterne er tidligere blevet brugt i en svinestald.

Foderhækkene bliver helst sat på en skråning eller på toppen af en bakke, så vandet kan løbe væk, og det ikke bliver for mudret og vådt omkring dem. Det vides endnu ikke, hvordan håndteringen omkring foderspild bliver ved foderhække-måtterne. Det er desuden planlagt at bruge græsarmeringsplader ved fodringspladsen, så arealet ikke bliver oprådt.

BILLEDE 12: Der er lagt gummimåtter ud rundt om foderhækkene, så der ikke bliver så oprådt om vinteren.

BILLEDE 13 og 14:
Etablering af gummimåtter omkring
drikkekopper og foderhække.

BILLEDE 15: Dyrene er glade for at have
træer at klø sig op ad.

BESÆTNING 4 VED FARSØ

angus

ERFARINGER FRA DENNE BESÆTNING

- Undgå at arealet omkring drikkevandsforsyningen bliver optrådt ved at lægge flis omkring
- Gør det nemt at komme ud med foder til dyrene om vinteren
- Foderhække flyttes rundt, så arealet ikke bliver optrådt
- Drikkevandsforsyning med boldekar og hjemmelavet drikkekar virker
- Der strøs med halm på arealet, så dyrene har et tørt leje
- Rolige og tillidsfulde dyr er vigtige, så de er nemme at håndtere
- Det er en god idé at have et areal til rådighed med naturligt ly og læ, så dyrene kan flyttes der hen ved streng vinter
- Hav en strategi for de helt små kalve, så de ikke kommer til at fryse
- Dyrene lægger sig, så de har udsigt til foderpladsen og vil gerne ligge sammen

Besætningen består af Anguskvæg: 35 moderdyr, 14 kvier og 17 kalve. Indenfor i stalden går der 14 tyrekalve/ungdyr, som slutfedes. Tyrekalvene kommer på stald, når de er 6-9 måneder gamle. Der er ingen problemer med dyrenes sundhed ude på marken, men når tyrene kommer på stald, forekommer der lungebetændelse af og til. Dyrene er meget rolige og tillidsfulde, og de vil gerne hen og blive kløet.

Naturlige forhold giver ly og læ

Der er flere marker, som kan benyttes til dyrene afhængigt af vejrforholdene. Kvier, kalve og køer kan lukkes ind på et areal med slugter, hvor der er enebærkrat og skov, som kan give ekstra læ og ly. Hvis der er behov for det, kan enkelte dyr – f.eks. en ko med kalv - lukkes på stald, hvor der er inventar til at lave en bås. Landmanden har observeret, at køerne ikke nødvendigvis går ind i granskoven, selvom der er vintervejr med regn, sne eller blæst. Landmanden har tillige observeret, at dyrene tit ligger oppe på bakken, når der blæser i stedet for at gå i læ. Han mener ikke, at dyrene fryser selv under kraftig regn pga. deres tykke pels. Han har også mærket efter i underulden på dyrene, hvor de føles tørre.

Landmanden kan sætte en rundbuehal op til kalvene ved strengt vintervejr. Han sætter en stolpe på langs ved indgangen, så det kun er kalvene, som kan komme ind bagerst i hallen. Der kan være plads til omkring 10 kalve i rundbuehallen. Hvis der ikke er så mange kalve, laves et mindre kalveskjul med et jernstativ med en presenning ovenover og rundballer, som både giver læ og gør kalveskjulet større. Rundbuehallen må ikke stå på marken i sommerperioden, fordi det er et fredet areal.

Der strøs halm ud hver 2.-3. dag og efter behov, som dyrene kan lægge sig i. Det er meget forskelligt, om de har lyst til at ligge der eller ej. Landmanden synes, at det virker tilfældigt, hvornår de bruger halmen til hvileareal, og det virker ikke til at være afhængigt af vejret.

Landmanden har observeret, at dyrene godt kan lide at ligge samme sted, og gerne så de kan se, hvornår der fodres.

Landmanden ser det som en fordel, hvis dyrene får ødelagt nogle af træerne under vinterperioden, så der naturligt bliver tyndet lidt ud i bestanden af træer.

BILLEDE 16: Et meget afvekslende og bakket naturareal med slugter og skov giver god mulighed for ly og læ.

BILLEDE 17: Dyrene har ingen sundhedsmæssige problemer udenfor. Det er på stald, at de kan få problemer.

Fodring og mineral tildeling

Kalvene får foder i et kalveskjul på marken. Det bruges dog kun af ca. halvdelen af kalvene.

Foderhækkene og fodervogn flyttes minimum en gang om ugen for at undgå, at arealet bliver optrådt, afhængigt af mængden af regn.

Der er mineraler frit tilgængeligt i en "væltepeter" mineralfodringsautomat. Det er dog ikke alle som får nok mineraler via væltepeter'en. Derfor bliver mineraler også spredt ud over wrap-ballerne, når de tildes. Før tildeling af mineraler på wrap-ballerne, var der problemer med svage kalve ved kælvning.

Drikkevand holdes frostfrit med boldekar og hjemmelavet drikketank

Bedriften benytter isolerede kar med bolde, som holder vandet frostfrit. Der har været lidt problemer med at holde vandforsyningsledningen op til karret frostfrit i det ene kar, men det klares ved isolering bagved karret med flis og halm, se billede 18.

Landmanden har desuden lavet en drikkeforsyning ud af en gammel tank, som også virker isolerende, se billede 19. Dette system virker ned til -10°C. For at undgå, at der bliver trådt for meget op omkring både drikkekar og drikketank, køres der flis ud omkring dem efter behov.

BILLEDE 18: Kar med bolde holder vandet frostfrit

BILLEDE 19: En gammel tank holder vandet frostfrit.

Hegnsled som er nemt at køre traktoren henover

Om vinteren skal der tit køres ud på arealerne med traktor for at fodre, flytte foderhæke, strø mv, så derfor har landmanden lavet et system, som gør, at han kan køre med traktoren over eltråden uden at skulle åbne og lukke hegnsled. Se systemet på billede 20. Systemet består af 4 vandrette hegnstråde nr. 14. Disse er bundet på 2 stk. hårdtræs-mellempæle og er indbyrdes forbundet. 2 stk. fjederled forbinder hegnstrådene med strømforsyningen. De fire parallelle hegnstråde er spændt op mellem 4 pæle med 2 stk. slangeafklip ca. 6 cm. Pælene kan enten være af træ, eller som her plastikrør fra wrapplastic. Systemet er monteret ca. 40 cm over jorden. Hvis dyrene har svært ved at se trådene, kan der monteres f.eks. blå pressegarnt mellem hegnstrådene.

BILLEDE 20: Landmanden skal ikke ud af traktoren for at åbne og lukke hegnsled med dette system. De fire hegnstråde på langs gør, at dyrene ikke løber ud.

BESÆTNING 5 VED LØGSTRUP

angus

ERFARINGER FRA DENNE BESÆTNING

- Vælg en race, hvor dyrene er robuste og tillidsfulde
- Et bakket areal skaber læ
- Et åbent læskur kan være attraktivt, da det er nemt at komme ind og ud for alle dyr uanset rang
- Drikkekopper med el til frostsikring af drikkevandet
- Dyr som er vant til at gå ude, går gerne ind i skoven og finder ly og læ i vinterperioden
- Det er nemmere at holde opsyn med dyrene, når de går i mindre grupper

Fra 1980-1986 var der Hereford kvæg på bedriften. I 1986 valgte de at skifte race til Angus. Valget faldt på Angus, da de har gode moderegenskaber og gode kælvningsevner samt er robuste dyr. Der er 30 moderdyr plus kvier og kalve. Der er fokus på gode avlsdyr i besætningen, som også videresælges til udlandet (både sæd og avlsdyr). Landmanden fortæller, at der ingen problemer er med dyrenes sundhed efter alle dyrene kommer ud året rundt. Dyrene er meget rolige og tillidsfulde, og de vil gerne hen og blive kløet.

Åbent læskur og skov giver ly og læ

Dyrene går gerne i grupper af 15-20 dyr på arealerne, så de er nemmere at holde opsyn med. De dyr, som snart skal kælte, går tættest på hjemmet på grund af behovet for øget opsyn. Arealet, hvor dyrene går, er bakket og med skov, hvilket yder dem læ. De fleste af dyrene kan gå i ly og læ i lukkede haller med tør dybstrøelse.

Landmanden har observeret, at de nyindkøbte køer ofte vælger at benytte hallen, mens de køer, som er opdrættet på bedriften sjældent benytter hallen, men i stedet går i ly og læ af skoven. Landmanden mener ikke, at tyrene og kvierne bruger hallen. De vil tilsyneladende hellere være udenfor, også selvom der fodres både på stald og ude på markerne.

Dyrene, som går på arealet lidt længere fra gården, har et læskur, se billede 22. Læskuret er åbent foran og bagtil. Det har lukkede sider i enderne, og det ligger op ad en bakke mod nord, som yder læ fra den side. Dyrene kan også vælge at gå op i skoven og finde ly og læ. Siderne er lavet af gamle døre. Der bliver strøet med halm i læskuret.

Dyrene benytter nogle gange læskuret, som f.eks. da billede 22 blev taget på en regnvejrsdag.

BILLEDE 21: Selvom det regner og er koldt vælger dyrene ofte at blive ude i stedet for at gå ind i de lukkede haller, de har adgang til.

BILLEDE 22: Læskuret er åbent.

BILLEDE 23: Dyrene, som er opvokset på bedriften, bruger naturen til at finde læ, nyindkøbte dyr bruger oftere hallen.

Frostsikret drikkevand og overskårne tanke

Der bruges drikkekopper med et indbygget varmelegeme, som holder vandet frostfrit over vinteren. Når det ikke er frostvejr, bruges der bl.a. tanke, som er skåret over, som dyrene kan drikke af, se billede 24.

Legetøj og kløpinde højner dyrevelfærden

For at højne dyrevelfærden er der sat dæk op i et stativ, som de kan klø sig op ad eller puffe rundt med, se billede 26. Derudover køres de træer, der er væltet i skoven ud til dyrene, så de har noget at klø sig op ad samt æde barken af. Landmanden mener, at det er godt middel mod orm, at dyrene spiser bark. Dyrene kan også gå ind i en tilstødende granskov (på flere arealer), hvor de finder træer og stubbe at klø sig på, som ses på billede 27 og 28. Landmanden mener ikke, at træerne tager skade af, at dyrene går der.

BILLEDE 24: Gamle tanke fungerer som drikkekar, når det ikke er frostvejr.

BILLEDE 25: Der køres træer ind til køerne på markerne, så de kan æde af barken på træerne.

BILLEDE 26: På markerne er der lavet stativer med et overskåret dæk, som dyrene kan klø sig op ad og puffe til.

BILLEDE 27 og 28: Dyrene finder hurtigt gode kløpinde inde i skoven.

BILLEDE 29: Halmen bliver både brugt til at ligge i og til at æde af.

BESÆTNING 6 VED HØRNING

limousine

ERFARINGER FRA DENNE BESÆTNING

- Huldet vurderes løbende over vinterperioden
- Strø halm som tørt leje på et højt beliggende sted på arealet
- Et areal omkranset af skov kan bruges til at skabe læ
- Der skal tages ekstra hensyn til de helt små kalve
- Dyrene er hårde ved træerne

På bedriften er der Limousinekøer, som er delt op i to hold. Det ene hold går på et areal omkranset af skov, dette hold består af 35 køer. Det andet hold kan gå ind i en dybstrøelsesstald, hvor der også er overdækket udenfor i tilknytning til stalden. Dette hold består af de store kalve og drægtige køer (50 dyr i alt).

Kun én tråd, så kalve kan gå ind i skoven

Arealet er omkranset af skov, som giver læ mod nord, øst og vest. På arealet er der mulighed for at åbne for mere areal ind i skoven. Der er heget med to tråde rundt om dyrenes areal. Ved skoven er der dog kun én tråd, så eventuelle småkalve kan gå ind under tråden og finde læ i skoven.

Landmanden vil ikke lukke alle dyrene ud i skovområdet over længere tid, da de så ødelægger træerne.

Strøelse i læ og på det højt beliggende sted

Der bliver strøet med halm hver 2.-3. dag. Dyrene er glade for at ligge i og æde af halmen. Der strøs på det højeste beliggende sted på arealet, så der ikke så nemt bliver mudret. Det strøede areal ligger, så skoven yder læ fra øst. Der fodres med græsensilage, hø og halm i foderhækkene. Foderhækkene bliver flyttet rundt på arealet efter behov, så der ikke bliver for mudret rundt om dem. Dyrenes huld vurderes løbende, da det er vigtigt for deres velfærd, specielt når de er ude i vinterperioden.

BILLEDE 30: Der strøs med halm i områder med læ som er højt beliggende på arealet

BILLEDE 31: Et halvtag til stalden fungerer som ly og læ til dyrene. Dyrene har her også mulighed for at gå ind i stalden.

PLACERING, UDFORMNING OG STØRRELSE AF LÆSKURE

Placer læskuret højt på arealet med udsyn til fodringspladsen

Læskuret skal være placeret og udformet, så dyrene har lyst til at benytte det. Det er en god idé at placere læskuret på det højeste punkt på marken, da kvæg foretrækker at have et godt overblik over omgivelserne fra deres hvileareal. Det er derfor også en god idé at placere læskuret, så der er en åbning ud mod arealet, specielt mod fodringspladsen, da dyrene foretrækker at holde øje med denne. Placeringen højt på marken vil desuden have den fordel, at regnvandet nemmere løber væk fra arealet. Afstanden mellem foder, vand og læskur bør ikke være for stor, f.eks. 50-100 m. Ved større afstand vil færre dyr bruge læskuret.

Køer er flokdyr, så derfor er det godt at have et eller to store læskure frem for flere små. Hvis der ikke er plads til alle dyrene i to læskure, er det en god idé, at dele dyrene op på flere arealer, så hver gruppe max har to læskure.

Læskur skal have læ fra vest til nord

Læskuret bør så vidt muligt placeres med åbningen mod syd/sydpøst, så strøelsen i læskuret kan tørre op i løbet af dagtimerne, når der er sol. Læskuret skal beskytte imod den fremherskende vindretning, som i Danmark er vest. Læskuret skal desuden give ly mod sne og regn, hvilket oftest kommer, når vinden er i nordvest til nord.

Flytbart eller stationært læskur

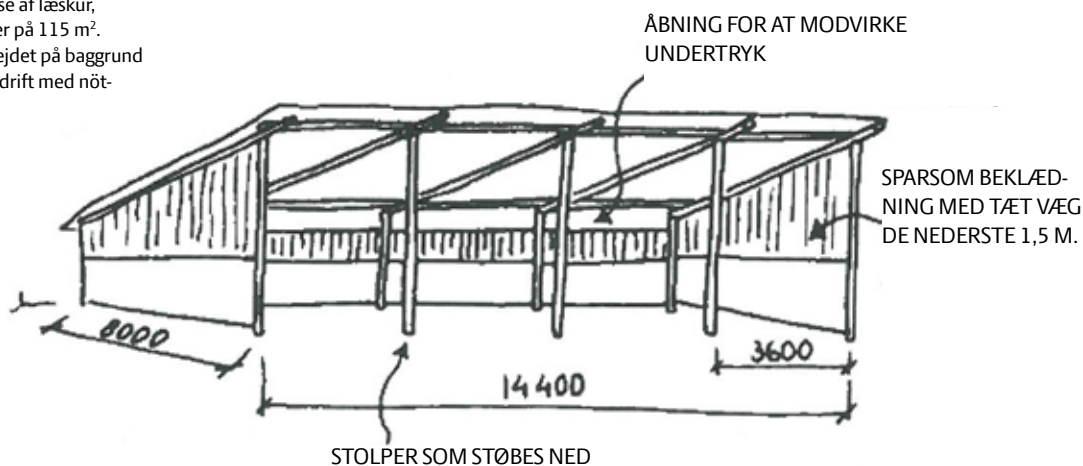
I forbindelse med naturpleje er det ikke alle steder, der må opstilles læskure. Spørg din kommune, hvordan reglerne er hos dig, da der er forskel fra kommune til kommune. Overvej om læskuret skal være permanent, som kræver godkendelse, eller flytbart, som ikke er omfattet af godkendelsespligten.

Små læskure (ofte mindre end 30 m²) kan ofte flyttes uden at afmontere noget på dem. De er nemme at flytte flere gange i løbet af sæsonen, men størrelsen gør, at de kun kan bruges på mindre besætninger eller til f.eks. kalve. Større flytbare læskure kræver ofte en større afmontering for at kunne flyttes. Derfor står de ofte på det samme areal hele sæsonen eller i flere år. Det er vigtigt, at de flytbare læskure er sikret mod stormvejr.

Læskur med stor åbning

En stor åbning i hele længden af læskuret kan være en fordel, så også lavere rangerende dyr tør gå ind. En lille åbning kan betyde, at dyrene slet ikke vil gå derind, fordi de føler, at de får svært ved at komme væk igen. Indgangen skal være så bred, at flere dyr kan komme ind og ud på samme tid, og så et enkelt dyr ikke kan blokere indgangen. Se en skitse af et åbent læskur med tre faste vægge på billede 32.

BILLEDE 32: Skitse af læskur, dette eksempel er på 115 m². Skitsen er udarbejdet på baggrund af en skitse i 'Utedrift med nøt-kreatur'.

Læskurene bør være tætte med vægge helt ned til underlaget, så dyrene kan ligge trækfrit. Derimod kan det være en fordel, at der er et åbent materiale, f.eks. et vindnet, i den øverste del af væggen. Det sikrer, at vinden kan trænge igennem, så man undgår træk og sne inde i læskuret pga. vindturbulens. Det åbne materiale reducerer også vindpåvirkningen på bygningen i stormvejr, og det giver god udluftning.

Husk, at skuret skal være så højt og afstanden mellem stolperne så stor, at det er til at komme ind med maskiner og muge ud. Højden af strøelsen vokser i løbet af vinteren, hvilket skal lægges til byggehøjden.

Husk også på, at læskurenes tagkonstruktion skal kunne holde til et tungt lag sne.

Kondens i læskuret

I uisolerede læskure kan der opstå problemer med kondens på indersiden af taget og væggene, fordi varmen fra dyrene danner kondens. Kondensvandet kan dryppe ned på dyr og strøelse. Der findes flere forskellige løsninger, f.eks. specielle tagplader med kondensbeskyttelse, antikondensmaling og antikondensbelægning med filt som alle mindsker niveauet af kondens, eller man kan montere undertag.

Forskellige typer af læskure

Der findes mange typer af læskure. Man kan bygge et klassisk stolpe-læskur med tre sider til at yde læ, som vist på skitsen. Læskuret kan også bygges op på en stålkonstruktion med facadebeklædning af f.eks. træ eller stålplader.

Hvis man bygger skillevægge, der danneret kryds inde i læskuret, kan dyrene finde læ, uanset vindretningen, se billede 33. I dette eksempel er der brugt u-jern til at sætte brædderne i til skillerummene, så højden af væggen kan justeres efter behov, og der er mulighed for at fjerne et eller flere af skillerummene. Fordelen ved denne type læskur er, at det er meget åbent, så dyrene ikke er bange for at gå derind. Ulempen ved denne model er, at læskuret skal være stort i forhold til antallet af dyr, da alle skal kunne finde læ på samme tid.

BILLEDE 33: Læskur med vægge opsat som et kryds i midten giver dyrene læ fra alle sider. Læskuret er bygget til heste.

Der er mange forskellige slags færdige læskure på markedet bl.a. rundbuehaller, som findes i mange forskellige størrelser. De mindste kan flyttes rundt med en traktor, og de største er på størrelse med en stald.

Man kan også købe flytbare læskure, hvor taget er en presenning som lægges over et stativ af stål, se billede 34. Vægge kan bygges op med brædder udvendigt, hvor der er behov for det, men det er også muligt at sætte brædder op som vægge ind mod midten og evt. have læskuret helt åbent ud mod arealet. Et system som vist på billede 34 kan også bruges som kalveskjul, hvor indgangen laves så lille, at kun kalve kan komme ind.

Der findes også runde telte, der kan minde om en meget stor tipi, se billede 35 og 36. Der kan sættes læsejl/vindnet eller halmballer op mod vindretningen for at give læ. Til at beskytte læsejlet/vindnettet kan der sættes metalgitter langs teltets sider. Teltet kan have mange udgange, hvilket er en fordel, hvis der skal afgræsses flere folde i tilknytning til teltet.

FOTO: STEEN LARSEN

BILLEDE 34: Et fleksibelt læskur kan efter behov gøres mere eller mindre åbent (www.jolner.dk).

En mindre flytbar udgave er en rund stald af teltdug med støbt bund, som kan huse mange dyr (f.eks. RoundHouse).

Hvis der er læ på arealerne, kan det være en mulighed at bruge en kraftig presenning som tag til at give ly for nedbør. Den kan f.eks. sættes mellem fire stolper eller mellem nogle træer. Det er også muligt at købe/lave en ramme, hvor der spændes en kraftig presenning/teltdug over. Store halmballer kan stilles op som læmur.

Læskurets størrelse

Læskuret er normalt tilstrækkeligt stort, når alle dyr kan ligge ned samtidig. Arealet i læskuret afhænger desuden af dyrene og deres adfærd. Tabellen angiver det anbefalede minimumsareal i læskure. Jo flere dyr i samme flok, des flere eller bredere indgange skal der være, så dyrene har mulighed for at undvige.

Anbefalet minimumsareal i et læskur til kvæg (uddrag af tabel fra Indretning af stalde til kvæg - Danske anbefalinger 5. udgave (2010))

Legemsvægt, kg	Under 60	60-100	100-150	150-200	200-300	300-400	400-500	Over 500
Min. areal af læskure m ² /dyr	1,2	1,4	1,7	2,0	2,5	3,0	3,5	4,0

FOTOS: LOTTEN WAHLUND

BILLEDE 35 og 36: En flytbar udgave af en telstald, her med kvier af kødrace (fra JTI-rapport 374).

RETNINGSLINJER FOR UDEGÅENDE KVÆG I VINTERPERIODEN

På baggrund af udtalelser fra Dyreværnsrådet og Det Veterinære Sundhedsråd, og på baggrund af den gældende lovgivning, er der opstillet en række generelle retningslinjer om hold af udegående dyr.

Dyr, der går ude hele døgnet i vinterperioden og i perioder med vinterlignende vejr, skal som udgangspunkt være forberedt på og egnet til at være udegående. Det vil sige, at dyrene som udgangspunkt skal:

- Have et kraftigt og tæt hårlag
- Være i godt huld og tildeles supplerende foder, så det gode huld opretholdes hele vinteren
- Have fri adgang til frisk drikkevand
- Have adgang til græsdekke arealer, der i størrelse er afpasset til antallet af dyr
- Have adgang til læskur eller bygning, hvor alle dyr samtidig kan hvile på et tørt, strøet leje

Kvæg, uanset race, skal som udgangspunkt have et læskur/bygning at gå ind i, hvis de er ude mere end 12 timer i døgnet om vinteren eller i vinterlignende vejr. Det omfatter alene dyrene, der er udegående hele døgnet, mens dyrene, der kun er ude i dagtimerne ikke er omfattet. Hvis de naturlige forhold giver tilstrækkelig beskyttelse, og i videst muligt omfang yder samme beskyttelse, som et læskur eller bygning, er der ikke krav om et læskur på arealet.

I forbindelse med naturpleje er det ikke alle steder, der må opstilles læskure, og det er ikke alle steder, der stilles krav om, at læskuret falder ind i de naturlige omgivelser. Spørg din kommune, hvordan reglerne er hos dig, da der er forskel fra kommune til kommune. Overvej om læskuret skal være permanent, som kræver godkendelse eller skal være flytbart, som ikke er omfattet af godkendelsespligten.

Vinterperiode og vinterlignende vejr – hvornår er det?

"Vinterperioden", som der her refereres til, er fra den 1. december til den 1. marts samt i perioder med vinterlignende vejr. Der kan ofte opstå vinterlignende forhold i november og marts, men også i oktober og april. Der kan derfor være behov for, at dyrene har adgang til stald eller læskur før den 1. december og ligeledes have adgang til stald eller læskur længere tid end til 1. marts.

BILLEDE 37: Naturen kan yde beskyttelse mod vintervejret, her er der Galloway kvæg i granskov.

MERE OM LÆSKURE

Axelsson, V., Bergman, G., Dahlberg, M., Hjalmarsson, C. & Malmström, A. (u.å) "Utegångsdyr sommer som vinter". Länsstyrelsen Östergötland.

Petersson, A. (1997): "Utedrift med nötkreatur". Jordbruksinformation nr. 12A. Jordbruksverket (SJV)

Wahlund, L. (2009): "Utedrift under vinteren- en studie på kötttraskvigor i en ny typ av mobilt system". JTI-rapport 374. Lantbruk & Industri.

Find "Fællesudtalelsen om hold af dyr, der går ude hele døgnet i vinterperioden" på Fødevarestyrelsens hjemmeside: foedevarestyrelsen.dk

EKSEMPLER PÅ FORHANDLERE AF LÆSKURE

aoe.dk/klimatelte-trivselstelte

cnagro.dk

jolner.dk

kellfri.dk

rundbuehaller.dk

roundhouse ltd.co.uk

EKSEMPLER PÅ LÆSKURE

highland-cattle.dk/Laeskure.html

STØTTET AF

kvægafgiftsfonden

SEGES P/S skaber løsninger til fremtidens landbrugs- og fødevarerhverv. Vi udvikler forretningsmuligheder og serviceydelser i tæt samarbejde med vores kunder, forskningsinstitutioner og virksomheder over hele verden.

SEGES P/S
Agro Food Park 15
DK 8200 Aarhus N

T +45 8740 5000
E info@seges.dk
W seges.dk

